

Koncessionslovene

Taler

Gunnar Knudsen

Sted

Kristiania handelsstands forening

Omstendigheter

Foredrag

- 1 De spørsmål, som knytter sig til koncessionslovene, har været under debat i de sidste 4 aar. Det var i 1906, at den Michelsenske regjering fremsatte de første forslag til koncessionslove, de som i høires presse blev kaldt "paniklovene".
- 5 Der blev gjort formelig en storm paa vore naturherligheter den gang, navnlig fra utlændingernes side. Nu vil man kanske spørge: Hadde vi da ingen lovgivning, som kunde sætte en bom for denne storm? Jo, man hadde allerede i loven av 1888 bestemmelser om, at utlændinger for at erhverve fast eiendom her i landet maatte ha koncession, d.v.s. kongelig tilladelse. Men det viste sig, at der var
- 10 saakaldte norske selskaper med norsk bestyrelse, som i virkeligheten hvilte saa godt som udelukkende paa utenlandsk kapital, og som under den form tilegnet sig en overordentlig stor del av det, vi kalder for vore naturherligheter. Det var ikke alene vandfald, som kanske er det, som ligger nærmest for betraktningen, men det var ogsaa skog og gruber.
- 15 Saa kom den Michelsenske regjering med de saakaldte "paniklove", som gik ut paa, at utlændinger og utenlandske aktieselskaper for at kunne erhverve fast eiendom i landet maatte ha koncession. Det var en meget vigtig bestemmelse, og den vakte straks heftig motstand. Nu, stortingets beslutning blev en midlertidig
- 20 lov, som har staat ved magt indtil ifjor - det vil si den midlertidige lov blev gjentat aar efter aar; men det blev altid krævet, at denne midlertidighet maatte ha slut. Derfor er denne anke over, at vi fik lovene ifjor, i høi grad at sætte tingen paa hodet, for vi maatte som nævnt de tidligere aar nøie os med midlertidige love.
- 25 Disse love, som ifjor blev gennemført, de omfatter vandfald, skog og gruber og saa kraftoverføringsanlæg. Jeg skal nu gi en kortfattet oversigt over, hvad disse

30 love indeholder - jeg skal ta for mig de vigtigste bestemmelser. Jeg begynder med skogen.

Skogkoncessionsloven indeholder først og fremst den grundbestemmelse, at udlændinger, som gaar ind under den gamle lov av 1888 og 1903, de maa fremdeles, hvis de vil tilegne sig fast eiendom her i landet av hvilkensomhelst art, 35 ha kongelig tilladelse; men norske borgere og norske aktieselskaper er ikke underkastet koncessionsloven, naar indkjøpene i et herred ikke overskrider 100 hektar eller 1000 maal. Over 100 indtil 500 ha. er frit for kommuner og norske borgere; men de er dog underkastet den indskrænkning, at deres samlede eiendom ikke maa overskride 1/10 av herredets skogareal. Jeg vil her indskyte 40 den bemærkning, at hvad jeg her nævner, ikke er fuldstændig. Vil man ha nøiagtigere oplysninger, faar man gaa til loven. Der er nemlig undtagelsesbestemmelser. Der er saaledes adgang for herredsstyrer med kongens tilladelse baade at nedsætte og forhøie disse tal - begge dele kan gøres.

45 Kommunerne har forkjøpsret ved alle disse kjøp av skog.

Denne skoglov, den tilsigter jo at bevare skogen, først og fremst for landets indvaanere, men ogsaa for de indenbygdsboende, og at forhindre, at den gaar over paa utenlandske eller store aktieselskapers hænder. Begge dele ansees for at 50 være nationalt, økonomisk og socialt set uheldig.

Under sakens behandling viste det sig, at opfatningen i stortinget med hensyn til spørsmålene i anledning skogsalg var strengere end i regjeringen. Regjeringens proposition blev i flere punkter skjærpet. Det, som nu er blit lov, fik sin 55 tilslutning hovedsagelig hos venstre og socialisterne, men ogsaa hos andre partier. Det har som følge derav været noksaa stille om denne lov. I det store og hele tør man vel si, at den har vundet bifald. Men paa den anden side er der jo mange, der har fundet, at deres interesser er blit krydset ved loven.

60 Saa har vi partiet om bergverk og gruber. Med hensyn til bergverk og gruber gaar loven ut paa at skjærping og muthing kan foretas som hittil frit av alle norske statsborgere og norske selskaper. Kjøp og salg av gruber kan ogsaa foregaa frit uten koncession, prøvedrift er ogsaa tillatt uten koncession. Men hvis kjøp og prøvedrift gir som resultat, at ordinær drift skal paabegyndes, saa 65 kræves koncession. Betingelserne er indtat i loven, og den der søker koncession, han vet paa forhaand, hvad han har at rette sig efter. Der er en række av

betingelser, jeg skal bare nævne de aller vigtigste. Der er bestemmelser om avgift, som ikke er obligatorisk. Det ligger i regjeringens haand at paalægge den eller
70 ikke - alt efter omstændighederne. Den beregnes efter 3 % av malmens værdi ved grubens aapning. Værdien beregnes paa den maate, at bare de direkte udgifter kommer i betragtning. Renter, amortisation, administration o.s.v. kommer ikke i betragtning. Denne avgift reguleres hvert 10. aar.

75 Og saa er der hjemfaldsret. Koncessionen maa gis paa en viss tid, dog ikke over 80 aar. Naar koncessionen er udløpen, tilfalder gruben med det koncederte areal og det egentlige grubemaskineri staten uten godtgjørelse. Ved den ordning, som efter den nye lov er truffet, vil de grubedrivende - om jeg saa maa kalde dem - eller de bergverksdrivende opnaa at bli fri for disse bergverksdriftens snyltedyr,
80 som man kalder rundskjærpere eller overskjærpere. De vil ingen chancer ha efter koncessionssystemet. For uanset, hvad der er overskjærpet eller rundskjærpet, saa gir staten koncession, forsaavidt de offentlige myndigheter finder det betryggende og hensigtsmæssig, paa et passende areal til den, der søker om at drive gruben, og han faar det da som eiendom, saa længe koncessionen varer -
85 urokket. Jeg nævner dette, fordi dette system har været angrepet fra bergverkshold. Det er min mening - og det er mange, som deler den ogsaa av bergfolk - at naar man blir fortrolig med dette nye system, saa ligger der en betryggelse i det for en regulær ordnet forretning i grubedrift, som man før ikke har hat.

90

Under behandlingen i stortinget dreiet dissensen sig væsentlig om, hvorvidt koncessionstiden skulde være 80 eller 99 aar. Der var i komiteen dissens om, hvorvidt hjemfaldsretten skulde gjennomføres eller ikke; men den dissens blev ikke optat i odelstinget.

95

Principet eller grundbetragtningen for denne lov for gruber er jo den, at man vil at malmen i vore fjelde ikke for bestandig skal overlates nogen enkelte - man tænkte jo her navnlig paa utlændinger, for der ligger i virkeligheten en fare. Men man tænker ogsaa forsaavidt paa indlændinger, som det jo er under
100 aktieselskapsformen omtrent umulig at holde aktiekapitalen national - det er umulig at kontrollere den helt ut. Jeg glemte visst at nævne, at private personer er fri for koncession for grubers vedkommende, men det gjælder her som ved vandfald, at det er uansvarlige aktieselskaper og utlændinger, som loven rammer.

105

For vandfalds vedkommende er kjøp og salg frit for koncessionspligt, naar det gjælder vandfald under 1000 naturhesterkræfter. Under behandlingen i stortinget var der et forslag oppe om at forandre denne grænse til 3000 hk., idet
110 dog vandfald mellem 1 og 3000 hk., forsaavidt de blev kjøpte av helt ut norske selskaper skulde gis koncession paa samme betingelser, som forøvrig opstilledes i loven; men koncessionen skulde ikke være tidsbegrænset, altsaa ingen hjemfaldsret. Dette forslag, som var fremsat av hr. Bryggesaa, blev akcepteret af regjeringen, idet vi mente efter de principer, som jeg senere nærmere skal
115 omhandle, at det ikke egentlig var de mindre vandfald - som jeg vil kalde vandfald op til 3000 hk. - som man behøvde at ramme med koncessionsloven, men navnlig de større.

Men eiendommelig nok slog høire og socialisterne sig sammen om at slaa dette
120 forslag ihjel, saa loven gjælder nu alle vandfald over 1000 hk.

Staten, kommunen, norske statsborgere og ansvarlige norske selskaper behøver ikke koncession; de som maa søke koncession det er uansvarlige selskaper og utlændinger. Saa er der en hel række av betingelser, som jeg ikke finder det
125 paakrævet at referere her, jeg skal kun nævne de aller vigtigste. Vedkommende herred, hvori anlægget ligger, er berettiget til at faa 5 % av den elektriske kraft, som utvikles, til bygdens eller kommunens behov til en rimelig pris, og likesaa er staten berettiget til at faa 5 %. Saa er der hjemfaldsret. Koncessionen skal begrænses til 60 à 80 aar, ikke over 80 og ikke under 60. Efter koncessionstidens
130 utløp tilfalder vandfald, ledninger, rør, dammer o.s.v. staten uten erstatning. Krafstationen kan ogsaa indtas i koncessionen, men er ikke paabudt i loven. Jeg understreker at det er kraftstationer, ikke fabrikker, fordi mange har levet i den misforstaaelse, at hjemfaldsretten ogsaa gjaldt fabrikkene. Det er ikke tilfældet. Ved mange av koncessionerne er ogsaa forbeholdt en avgift à 1 kr. pr. elektrisk
135 hestekraft. Dette er koncessioner, som ogsaa omfatter regulering, og de fleste av de koncessioner, som den regjering, jeg tilhørte, hadde med at gjøre, omfattet ogsaa regulering.

Vandfaldene paa Vestlandet er meget forskjellige fra vandfaldene her paa
140 Østlandet. Her paa Østlandet kan man gjerne si, at de fleste vandfald har ikke en bestemt sammenhengende regulering - et reguleringsanlæg i et vasdrag berører mange andre nedenforliggende vandfald med forskjellige eiere. Derfor blir ogsaa reguleringer foretat her paa Østlandet av brukseierne i forening. Forholdet er ikke saa paa Vestlandet. Der kan man gjerne si en bæk omdannes til et stort og

kraftig vandfald derved, at reservoirerne paa høifjeldet dæmmes op og tappes ut, og at vandet ledes i flere hundrede meters dybde ned til fjorden i rør.

Da ligger det i sakens natur, at reguleringsanlægget og vandfaldet gaar sammen
150 til et. Jeg ber mine herrer lægge merke til dette, fordi den nuværende regjerings
chef har nævnt, at der er forskjellige ting, som regjeringen har under overveielse
med hensyn til disse love og vil foreslaa anderledes end den avgaaede regjering.
Den avgaaede regjering fremla som bekjendt et forslag til reguleringslove, som
den nuværende regjering har tat tilbake. Og den nuværende regjerings chef
155 uttalte i Drammen nylig, at han kunde tænke sig, at regjeringen vilde ta under
overveielse det spørsmaal, om ikke en mand skulde være berettiget til at regulere
paa egen eiendom uten koncession. Nu, det kan jo høres noksaa rimelig ut, for
en overfladisk betragtning, naar der er tale om eiendomsretten som resultat av
en kulturutvikling, som det blev sagt - og det maa alle være enige om, at
160 eiendomsretten i sin almindelighet er resultat av kulturutviklingen. Men jeg vil
spørge: Naar en vandfaldsspekulant kjøper op eiendommene langs et litet
vasdrag, faar samlet alle disse paa en haand og sælger dem til et utenlandsk
selskap eller til et firma som vil utbygge vandfaldet - kan man da egentlig i den
forbindelse tale om eiendomsretten som resultat av nogen kulturutvikling? Det
165 tør vel hælde, at de handlinger, som er gaaet foran samlingen av disse
eiendomme, som knytter sig til et enkelt vandfald, vidner om alt andet end
kultur. Det er vel en saa godt som undtagelsesfri regel, at alle vandfald har
oprindelig tilhørt en række eiere, men i spekulationsøiemed samlet paa en haand
og derved altsaa er blit privat eiendom. Men hvis det skulde slaas fast, at under
170 saadanne omstændigheder skulde vedkommende eier være fri for koncession,
saa var der skudt et grundskud i koncessionslovgivningen! Det bedste og mest
værdifulde ved hele lovgivningen var da borte.

Forholdene her paa Østlandet er ganske anderledes. Jeg skal ta et eksempel. Man
175 har regulert Mjøsvand borte i Telemarken - en række vandfaldseiere har foretat
denne regulering. Om Mjøsvand tilhørte staten eller det tilhørte et privat
selskap, det vilde for de nedenfor liggende vandfaldseiere være noksaa likegyldig.
Det kunde godt tilhøre staten, det kunde gjerne tilhøre private - det blev
forsaavidt det samme. Om et nedenfor liggende vandfald i kraft av koncession
180 om 75 aar tilfalder staten, saa vilde de ovenfor liggende reguleringsanlæg være
ganske upaavirket av det og omvendt.

Men naar vi kommer til vestlandet, hvor reguleringsanlæg og vandfald hører

185 sammen til et, - naar reguleringsanlægget ikke skulde være gjenstand for hjemfaldsret, ikke skulde tilfalde staten, men derimot de nedenfor liggende vandfald skulde tilfalde staten - hvorledes skulde det bli? Det vilde bli en umulig tilstand. Hjemfaldsretten for reguleringsanlæg og vandfald maa følges ad, strykes det ene, maa det andet strykes.

190

Statsminister Konow uttalte derfor ogsaa ved samme leilighet, at dersom resultatet av gjennomgaaelsen av reguleringsloven skulde føre til, at det princip blev fastslaaet, at man paa egen grund skulde være fri for koncessionspligt, saa kunde det hende, at konsekvensen herav blev, at man maatte gjøre forandringer i koncessionslovene. Og det tænker jeg nok vil vise sig. Hjemfaldsretten maatte nok strykes ogsaa for vandfald.

200

Det er nødvendig at gaa saapas ind paa disse ting, fordi de er overordentlig vigtige, og paa den anden side kan det for dem, som ikke har sat sig saa nøie ind i det, være noksaa let at bedømme det uriktig.

205

Hvad nu angaar hjemfaldsretten, saa var der under dens behandling i odelstinget 17 herrer av det egentlige høire, som ikke vilde ha hjemfaldsret for staten i nogensomhelst form. De øvrige av det forenede høire ville ha hjemfaldsret for utlændinger, men ikke for norske selskaper. Venstre og regjeringen vilde ingen forskjel gjøre mellem utenlandske og saakaldte norske selskaper - særlig av grunde, som jeg senere skal komme tilbake til.

210

215

De angrep som blev rettet mot hjemfaldsretten, var navnlig det, at den var et indgrep i eiendomsretten og var forsaavidt grundlovsstridig. Nu, det maa jo indrømmes, at det er saa, at det er et indgrep i eiendomsretten, naar vedkommende selskap efter koncessionstidens utløp, selv om det er om 70 - 80 aar, skal la en kostbar eiendom uten erstatning gaa over til staten. Men man maa spørge: er indgrepet i eiendomsretten større i dette tilfælde end i saamange andre tilfælder? Der gaar vel neppe et storting, uten at det gjør indgrep i eiendomsretten, navnlig gjennom lovgivningen, men ogsaa paa andre maater. Jeg skal nævne nogle eksempler, som kanske alle husker.

220

Hvalloven for nogle aar siden, som forbød hvalfangst, den gjorde et vældigt indgrep i eiendomsretten. Professor Aschehoug angav dengang en erklæring, som gik ut paa, at staten i den anledning ikke var forpligtet til at yte nogen erstatning. Det blev nu gjort allikevel.

225 Og bränderibeslutningen for et par aar siden - den er ikke gammel. Flere
bränderier er nedlagt. Det var et vældig indgrep i eiendomsretten. Er der ytet
erstatning? Staten bevilget ifjor et mindre beløb til 2 av bränderierne, et
forholdsvis litet beløb, et altfor litet beløb efter min mening. Brændevinsloven
av 1894, den nævner jeg i denne forbindelse, fordi den blev prøvet ved
230 høiesteret. Der er dem, som sier bestandig, naar der gjøres indgrep i
eiendomsretten: Vi vil prøve, om ikke høiesteret vil omgjøre denne urimelige
lov. Det samme har været tilfælde med bygningslovene for byerne - det er
akkurat av samme art, de har ogsaa været prøvet ved høiesteret. Det har været
paastaat, at de er grundlovsstridige, men høiesteret har aldrig gaat med paa det.

235

Nu vil jeg ogsaa nævne en anden ting, som forekommer mig at være av en høist
eiendommelig art: Paa samme tid som man paastod, at hjemfaldsretten var
grundlovsstridig og et indgrep i eiendomsretten, saa var der ikke noget til hinder
for, at de vilde ha hjemfaldsret for utlændinger. Man maa da spørge: Gaar det an
240 at gjøre indgrep i eiendomsretten overfor utlændinger mere end for
indlændinger? Er det ikke grundlovsstridig at gjøre hjemfaldsretten gjældende
overfor utlændinger, naar det er grundlovsstridig at gjøre den gjældende overfor
indlændinger? Dette er indkonsekvent.

245 Hvad forøvrig dette spørmaal ångaar, om indgrep i eiendomsretten, saa vil det
av og til under et samfunds utvikling kunne hælde, at den slags indgrep gjøres
og maa gjøres, og da blir altid spørmaalet: Hvor stort er indgrepet? Man faar
gjøre sig klart, av hvor stor betydning dette er. Og naar man kommer ind paa
dette, viser det sig, at det indgrep som repræsenteres av hjemfaldsretten, som
250 gjøres gjældende om 80 aar, kan svare til en aarlig avsætning av 0,1 % av
anlæggets kostende, naar man regner 5 % rente. Jeg har set anført i et blad her i
Kristiania, at det regnestykke ikke er rigtig, for man kan ikke regne med 5 %
rente; industrien maa betale baade 6 og 7 %. Ja, det er ganske rigtig. Det er bare
den feil ved det, at vedkommende blad har regnet renterne den gale veien; for
255 hvis man regner 6 à 7 %, saa blir afsætningen ikke 1/10, men 1/20 %. Det blir saa
meget mindre, som maa avsættes aarlig.

Jeg skal i, denne forbindelse nævne - jeg tror det bør gjøres - at i 1907, var det vel,
gav den Michelsenske regjering en koncession, den saakaldte
260 Kinsarvikkoncession, med hjemfaldsret efter 75 aars forløp. Da hørte man ingen
tale om indgrep i eiendomsretten. Men da kort tid efter en anden regjering

gjorde det samme, kanskje lidt skarpere, saa kom alle indvendingerne.

265 Man har spekulert over hvem denne hjemfaldsret, dette eiendomstap altsaa, egentlig rammer. Ja, det som er likefrem, det er, at det selskap, som om 70 eller 80 aar er i besiddelse av vedkommende anlæg og kraftstation, det taper det - det er soleklart. Men dette selskap har jo indrettet sig derefter paa forhaand.

270 Saa er der opstillet endel teoretiske betragtninger om, at frygten for at dette i tidens fylde vil komme, skal paavirke prisen for den oprindelige vandkraft, saaledes at det blir bonden som egentlig kommer til at betale for hjemfaldsretten. Det argument har været flittig brukt, og det har kanskje gjort sin virkning ved valgene. Men enhver, som har den mindste rede paa disse
275 spørmaal om kjøp og salg av fosser, vet jo sagtens, at det hører ingensteds hjemme. Det hører ikke hjemme i virkeligheten; det er en teoretisk betragtning og intet andet. For at vise hvor konsekvensen av dette ræsonnement fører hen, kan man jo bare tænke sig, at de saakaldte norske selskaper var blitt fri for hjemfaldsretten, men utlændinger derimot var paalagt den. Da vilde
280 ræsonnementet føre derhen, at naar bonden solgte sit vandfald til en utlænding, skulde han faa mindre for det end om han solgte til en nordmand. Mon det er nogen som tror paa det? Mon det ikke heller blev omvendt: naar man sælger til utlændinger, faar man mere for det, - det er nu vel regelen.

285 Men er den forutsætning rigtig, at hjemfaldsretten virker nedsættende paa vandfaldets oprindelige pris, saa maa det føre til, at utlændinger faar det for billigere pris end den norske kjøper. Saken er naturligvis den, at noget som først vil indtræ efter 70-80 aars forløp, er det ikke mange som regner med. Ved de ikke faa anledninger, hvor den forrige regjering gav koncessioner, virket ikke
290 denne hjemfaldsret avskrækkende. Der var andre bestemmelser som der var adskillig kamp om, men ikke hjemfaldsretten. Tingen er naturligvis den, som enhver vet i denne forsamling, som bestaar av forretningsfolk, at i industrien er en saa lang tid som 70 à 80 aar langt over virkeligheten. Jeg tror neppe der er noget industrielt anlæg her i landet, som er saa gammelt som 70 à 80 aar, naar jeg
295 undtar Røros kobberverk og Kongsberg sølvverk. I løpet av 2-3 menneskealdre, som dette er, vil der foregaa saa mange forandringer, at det regner man ikke med. Den som tar aktier i et industrielt anlæg, tænker ikke paa hvor disse aktier skal være henne om 70 à 80 aar; han gjør regning paa - og det er jo det regelmæssige - at man faar sine penger igjen flere ganger i løpet av den tid. Eller
300 ogsaa hænder det - hvad der ikke er saa svært sjelden, tænker jeg - at man efter

nogen ganske faa aars forløp mister hele kapitalen. Hvor det blir av den om 70a 80 aar, tror jeg ikke mange tænker paa.

305 Mange har tænkt sig, at hjemfaldsretten skulde hindre foretagsomheten, hindre anlæg av kraftstationer, hindre utviklingen baade ved fossene og av vor grubedrift. Efter det jeg har set av det, tror jeg den betragtning er ganske urigtig. Naar der er stilstand for grubernes vedkommende - og det har været det, kan man gjerne si, de sidste par aar - saa ligger ikke grunden i
310 koncessionslovgivningen, men ret og slet i metalmarkedet. Priserne paa metaller er i de sidste 2-3 aar faldt saa sterkt ned, at det ikke er lønnende lenger at drive de fleste av vore grubeforekomster. For 3 aar siden var jo priserne meget høie; da var der svær spekulation i gruber. Kommer priserne op igjen, faar man opleve akkurat det samme, det kan man være forvisset om. Og for vandfald gjælder
315 ganske det samme. Nu kan det jo være, at dertil kommer, at denne usikkerhet med hensyn til koncessionslovenes skjæbne kan øve nogen indflydelse. Jeg tror ikke, det er nogen ulykke; jeg tror tvertimot, at det er heldig, at det ikke gaar altfor fort med salg av vore nationale herligheter til hovedsagelig utlændinger, som de jo er, disse store selskaper. Jeg tror ikke man bør beklage det fænomen,
320 om saa er.

Med hensyn til hjemfaldsretten og dens behandling i odelstinget vil jeg nævne, at mot hjemfaldsretten stemte kun 17. Under behandlingen videre viste det sig at partierne stod noksaa kompakt mot hinanden; det var 1 av venstre som gik
325 med høire, og det var 2 fra det andet parti som gik med venstre. Jeg nævner dette, fordi det har været lagt vegt paa det.

Jeg kommer nu til et andet viktig dissenspunkt; det var de saakaldte norske selskaper: Selskaper med 2/3 norsk kapital og med norsk bestyrelse skulde ha
330 adgang til at faa koncession, uten hjemfaldsret. Det kan jo høres noksaa rimelig. Hvis man hadde sikkerhet for, at disse 2/3 av kapitalen virkelig var norsk, og man hadde sikkerhet for, at aktiekapitalen utgjorde en større del av den værdi, som blev nedlagt i foretagendet, saa kunde der jo være adskillig som talte for, at norske selskaper fik en præferanse fremfor utlændinger. Men enhver vil
335 indrømme mig, at det er det omtrent umulig at holde rede paa. Jeg skal fra den Michelsenske regjerings proposition av 1906 nævne; hvad justitsdepartementet der uttaler om saadanne selskaper, - den proposition gjorde nemlig ikke forskjell paa norske og utenlandske selskaper. Der siges: "Indtil der kan bli truffet en endelig ordning av dette forhold, bør salg av vandfald til utlændinger, herunder

345 selvfølgelig da ogsaa indbefattet svenske statsborgere, overhovedet ikke ske uten tilladelse av kongen, og hvis dette forbud skal være tilstrækkelig effektivt og beskyttet mot omgaaelser, vil det ogsaa være nødvendig midlertidig at opstille saadan tilladelse sona nødvendig betingelse for norske uansvarlige selskapers erhvervelse av vandfald."

Jeg skal læse op hvad vedkommende stortingskomite skriver om disse saakaldte norske selskaper: "Det foreskrives i utkastet at selskapernes bestyrelse under eds tilbud skal gi meddelelse om paa hvilke hænder aktiekapitalen til enhver tid
350 befinder sig. Selv bortset fra det betænkelige i at gjøre vigtige økonomiske interesser avhængig av en saadan samvittighedsprøve, maa det her fremstille sig som en avgjørende indvending mot forslaget, at et aktieselskaps bestyrelse i mange, kanske endog de fleste, tilfælde vil savne paalidelig kundskap om aktionærernes nationalitet. Navnlig vil det i regelen være umulig for bestyrelsen
355 at gi autentiske oplysninger om de forandringer, som eiendomsretten til aktierne kan undergaa ved disses overdragelse eller overgang til ny eier ved arv eller egteskap. Bestyrelsens eneste kilde til kundskap om aktieeiernes personer er aktieprotokollene. Men der haves intet middel til at opnaa betryggelse for, at aktieoverdragelser anmeldes til selskapets bestyrelse og saaledes antegnes i
360 nævnte protokol. Saa nævnes der noget, om ihændehaberaktier, og saa siges der: „Selv ved aktier, der lyder paa navn, sker saadan anmeldelse hyppig ikke, naar aktierne - hvad regelmæssig vil være tilfældet med industrielle aktieforetagender - er fuldt indbetalt. Det vilde heller ikke kunne hjelpe, om man under straf paabød anmeldelse av enhver aktieoverdragelse. Ti bortset fra, at en saadan
365 straffebestemmelse i sig selv vilde være litet naturlig, vilde den ikke kunne ramme utlændinger."

Denne indstilling, hvori dette sies, var enstemmig, professor Hagerup var komiteens formand.

370 Nu, det var meningen, at dersom norske selskaper skulde hat en særegen præferanse, saa skulde aktierne ha lydt paa navn. Det vilde jo i og for sig være en umulig ting for de store mægtige aktieselskapers vedkommende; de vil ikke ha aktier lydende paa navn. Men fraset den omstændighet, vil enhver, som er det
375 mindste fortrolig med kjøp og salg av aktier, vite, at den der sælger, og den der kjøper aktier, ikke kommer i berøring. Om jeg sælger en aktie gjennom en aktiemægler her i Kristiania, faar ikke jeg vite hvem der kjøper den aktie, og om jeg kjøper en aktie, faar ikke jeg vite hvem der eide den, før jeg faar selve

380 aktiebrevet, da kan jeg læse mig til det. Og om en utlænding vil kjøpe aktier i et foretagende, som han synes er godt, selv om det er forbudt utlændinger at være aktionærer, hvad gjør han saa? Han kan jo med største lethed gjennen en bank i London, en bank i Kristiania, kjøpe ind saa mange aktier han vil, og naar han vil hæve utbyttet, sender han kuponen gjennem sin bankforbindelse. Ingen vet,
385 hvor de kuponer hører hjemme. Vi har eksempel herpaa i Hovedbanen. Der søker man netop at faa fat paa de sidste private engelske aktier, man vilde gjerne indløse dem. Men det lar sig ikke gjøre, man kan ikke finde dem. Det er ganske umulig at kontrollere, at selskapernes kapital virkelig for to trediedele er norsk.

390 Og saa er det en ting til, som fortjener at nævnes: Hvor stor skal aktiekapitalen være? Det spørmaal har ikke været videre under behandling under sakens forberedelse. Jeg sætter at man har et foretagende, som koster 20 millioner kroner. Er det tilstrækkelig at der dannes et aktieselskap med en kapital paa 1 million kroner med 2/3 norsk kapital og at der laanes utenlandske penger til de
395 19 millioner? Enhver indser, at dette vilde bli et vrægebillede av et norsk selskap. Vilde man ha frem særbestemmelser for norsk selskap, da maatte der sættes et bestemt forhold mellem laan og aktiekapital, ellers vilde man faa det samme paa en anden maate. Man vilde faa utlændingers baade indflydelse og utbytte under en anden form.

400 Nei, disse præferanser for saakaldte norske selskaper er i virkeligheten en farlig sprække i hele koncessionslovgivningen, en sprække hvorigjennem utenlandske spekulanter kan trænge ind for paa anden maate at søke for evige tider at faa tak i vore naturherligheter.

405 Jeg har nu noksaa kursorisk og overfladisk kanske, idet jeg bare har holdt mig til hovedpunkterne, gaat igjennem disse forskjellige former hvorunder koncessionslovgivningen virker. Jeg kommer nu til nærmere at præcisere den idé, som ligger til grund for hovedbestemmelserne her, navnlig hjemfaldsretten.
410 Hjemfaldsretten er hjertet i hele koncessionsloven. Det at disse vore største naturherligheter i sin tid tilfalder Norge, det er hovedhjørnesteinen ved koncessionslovene. Og den idé som ligger til grund for den bestemmelse, er da den, at som forholdene engang er, saa kan vi ikke forby - som en gang vistnok tanken var - ja, det vilde ikke engang være heldig at forby, anvendelse av
415 utenlandsk kapital og utenlandsk innsigt i utnyttelsen av vore vandfald og vore gruber. Vi maa - den nulevende slegt, og den næste ogsaa -- finde os i at disse ting blir utnyttet for utenlandsk regning. Men det vi vil sikre os, det er at engang,

engang, skal dette komme tilbake.

420

For at forstaa betydningen av det kan man jo tænke sig den mulighet, at størsteparten av vore 7-8 millioner hestekræfter slet ikke kom tilbake, at de for bestandig var i utlændingernes hænder. Hvad vilde det si? Ja, den nulevende slegt forstaaar kanskje knapt, hvilken rækkevidde dette vilde ha; men vore
425 efterkommere om en 2-3 menneskealdre vilde nok forstaa det. De vilde finde, at de aller dypeste samfuntsinteresser vilde ligge i utlændingers hænder: lys, kraft, varme, kanskje endog midlerne til utvikling av vort jordbruk. Alt dette staar i forbindelse med elektriciteten, efter hvad vi vet nu. Det maatte kjøpes av private selskaper for den pris selskaperne behaget selv at fastsætte. Og hvad dette kunde
430 faa for betydning med hensyn til landets stilling likeoverfor utlandet - se det har vi heller ikke fuld oversigt over. Men man kan jo se sig om i kraft av egen eller andres erfaring!

Det er snart 100 aar siden vi hadde Bodøsaken; den er ikke glemt endnu av
435 nordmænd. Og det er ikke saa mange aar siden England erobret Ægypten, og boerkrigen er jo ikke fjern. Invasionen av de europæiske stormagter i Kina er heller ikke mange aar gammel. Det var økonomiske interesser som gjorde det der. Vil et land bevare sin uavhengighet, saa bør det nok prøve at stelle sig saaledes, at det ogsaa har landet selv i eie.

440

Og nu utnyttelsen av vore malmfjelde! Det er ikke mange maaneder siden vi talte om, at der inden en viss fremtid kunde være haap om ved hjælp av elektrisk smeltning at kunne utvinde vore metaller. I løpet av faa maaneder er den sak rykket nærmere ind til realiteten. Et elektrisk smelteverk her i det sydlige Norge
445 har paa kort tid smeltet 60 ton jern, som er solgt til norske støperier; det er et handelsprodukt. Enhver er paa det rene med, at det er bare et tidsspørsmal at metallerne blir smeltet og rektificert ad elektrisk vei. Hvor længe det vil vare, se det kan jo ingen si med sikkerhet; men at det dreier sig om faa aar, det er nu paa det rene.

450

Hvad aapner ikke det for vyer her i landet? I England og Tyskland og Amerika, hvor man har kul og jern som raamateriale i sine egne lande, men ogsaa tildels maa kjøpe fra utlandet, har man en mægtig jern- og staalindustri, som underholder millioner av mennesker. Vi har hittil i alt væsentlig furnert utlandet
455 med raamaterialer, med malm. Men at den dag ikke er fjern, da malmen smeltes ved hjælp av vore fosser, og da dette smeltede jern eller staal atter bearbeides ved

460 staalverker i en staalindustri her - det tror jeg man maa være berettiget til at
paastaa, naar man henviser til en anden industri, og hvorledes den har utviklet
sig i 40 aar. For 40 aar siden begyndte træmasseindustrien her i landet ganske i
det smaa, og det gik mange aar, da man forutsatte som givet, at der ikke kunde
være tale om, at Norge kunde producere papir, det var bare en hovmodig tanke.
Nu vokser papirproduktionen aar for aar; hvert eneste aar vokser den, og at vi i
465 meget stor utstrækning blir leverandører av papir til den øvrige verden, det er
enhver paa det rene med.

Hvad tror man forholdet blir om 40 aar her i landet med hensyn til staal og jern?
Ja, det vet naturligvis ingen, men enhver maa dog indrømme, at det slet ikke er
utelukket, at vi kan faa en meget stor metalindustri her i landet ved hjælp av vore
470 fjeld, som vistnok indeholder fattig malm; men tekniken og videnskapen staar
ikke stille, og man kan være ganske forvisset om, at den dag kommer, naar man
bare har malm nok, da man nok vil forstaa at utvinde malmen og gjøre den til
rent metal, og det som derav kan gjøres.

475 Skulde man nu stelle sig slik her i landet, at den store og mægtige industri for
bestandig laa i utenlandske selskapers hænder? Skulde det være noget skadelig
for handelsstanden, om staten kunde skaffe billig kraft til disse fabrikker, til
haandverket, til menneskets daglige liv? Til fattigmanden saavel som til den rike,
baade lys og varme? Her i Kristiania har man maattet betale 60-70 kroner pr.
480 hestekraft. Forleden dag blev der holdt et foredrag, hvor det blev paavist, at fra
statens vandfald i Numedalslaagen, naar de blev utbygget, kunde man levere
kraften for 30 kroner pr. hk. Skulde det være til nogen skade for Kristiania
handelsstand? Jeg skulde ikke tro det vilde være til skade for handelsstanden, at
man fik en kraftig industri, og at der blev betingelser for at leve og leve godt. Da
485 blir der omsætning. Og det er det, som hjemfaldsretten tilsigter, at man engang
skal faa disse naturherligheter i statens hænder, saa den for en billig pris kan
levere denne kraft, dette lys, denne varme til alle dem som har bruk for det. Naar
det ligger i Stortingets haand, maa enhver forstaa at hele landet vil være
interessert i at det blir levert til billig pris. Og samtidig blir det en overordentlig
490 stor indtægtskilde for statskassen. Det er beregnet i et blad som staar mot
hjemfaldsretten, at den vil komme til at repræsentere 1200 millioner kroner. Jeg
tror ikke det tal er for høit. Man kan jo selv prøve at regne sig til, ved en meget
lav pris, hvad staten vil kunne ta ind i indtægter av saadanne værdier. Og saa
kunde man vel nedsætte skatterne, og det tænker jeg ikke var saa uvelkomment i
495 et land som Norge, som er høit beskattet.

Man vil spørge, og med rette: Men i denne tid, den lange tid som gaar, inden disse anlæg falder tilbage til staten, hvad da? Ja, derom er ikke andet at si, end at
500 da faar man ta det som man kan. Der har været ytret frygt for monopol- og trustdannelser, og det er saa, det er noget som der kjæmpes med i alle land, og vi har ogsaa av dem her i landet i det smaa. Det er blit bebreidet os, at vi ikke kunde hindre monopoler, for det erkjendte vi aapent at vi ikke kunde - lovgivningsmyndigheten rækker ikke til. Men det er heller ingen anden som har
505 kunnet paavise sikre midler derimot. Der er i loven om koncessioner git en del bestemmelser som sigter til at hindre monopoldannelser. Jeg skal nævne et par av dem. Der staar i § 2, post 1: "Er det et selskap som søker koncession, kan der sættes betingelser sigtende til at forhindre, at en majoritet av selskapets parter eller aktier kommer til at tilhøre nogen, som eier eller bruker andet vandfald her
510 i riket, eller som sitter inde med aktiemajoriteten i noget andet selskap, der eier eller bruker vandfald her i riket." Det er ett middel for at hindre monopoldannelse. Et andet middel skal jeg nævne, som ogsaa star i loven: "Anvendes vandkraften til produktion av elektrisk energi, maa koncessionæren ikke uten samtykke fra vedkommende regjeringsdepartement indgaa i nogen
515 overenskomst til kunstig forhøielse av priserne paa energi her i riket." Dette er bestemmelser som er meget gode i og for sig; men der gives stiltiende avtaler, og kjøp og salg av aktier, hvem kan kontrollere det? Ikke noget menneske kan det. I Amerika har de jo i en aarrække arbeidet baade ad administrativ og ad lovgivnings-vei for at hindre monopoler. Man vet jo hvor langt de er kommet.

520 Det eneste effektive middel mot monopoldannelser er det, at staten kjøper fosser og utbygger dem, og konkurrerer med de private selskaper og derved regulerer priserne. Det er gjort i nogen utstrækning, men ikke nok efter min mening. Det andet middel, og det er det ufeilbarligste av alt, det er
525 hjemfaldsretten. Det er vistnok mange, som synes at 70- 80 aar er en lang tid. Og det skal erkjendes at for industriens vedkommende er det en lang tid Det er jo derfor ogsaa at industriens mænd ikke legger større vægt paa selve hjemfaldsretten. Men naar der likeoverfor staten og samfundet rettes den anklage at koncessionstiden er for lang, at den burde være kortere, saa skal jeg
530 dertil bemerke, at jeg nok kanskje tor den dag kan komme, da man synes 70-80 aar har været længe. Men det er en ting som man ikke skal glemme, og det er, at likesaa visst som 70 eller 80 aar er en lang tid i et enkelt anlægs historie - som jeg nævnte isted er det yderst sjelden at træffe noget industrielt anlæg som er saa gammelt - likesaa sikkert er det, at 70-80 aar i en nations liv er en forholdsvis

kort tid. Naar man kan indvinde det store, at alle disse herligheter kan erhverves for staten, for Norge, for os alle sammen, om 100 aar - la os si at det tar saa lang tid før vi faar det meste ind, det vil det nok - saa faar vi slaa os til ro med at der da vil oprinde lyse tider for gamle Norge, og for den befolkning som da lever. I
540 mellemtiden faar man indrette sig saa godt man kan. Endel kan, som jeg har sagt, ganske utvilsomt gjøres. Ulykken er forresten, at nationen staar splittet i opfatningen av disse ting. Man ser jo bare med dette spørsmaal om indkjøb av vandfald. Den nuværende regjering har uten videre slaat en strek over de kr. 100 000,00 som den forrige regjering hadde opført paa budgettet til indkjøb av
545 vandfald, - og kr. 100 000,00 var ikke meget. Den Michelsenske regjering opførte kr. 200 000,00, og Stortinget bevilget disse kr. 200 000,00. Vi vilde ogsaa gjerne ha foreslaaet kr. 200 000,00, men fandt ikke plads til det paa budgettet. Den nuværende regjering vil stryke ogsaa disse kr. 100 000,00. Om Stortinget vil gaa med paa det, vet jeg ikke. Jeg haaper, det ikke gjør det.

550 Det har ogsaa været indvendt mot hele denne koncessionslovgivning, navnlig for vandfald og, gruber, og navnlig likeoverfor hjemfaldsretten, at den binder i statssocialisme, og det er jo en bussemand, denne statssosialismen. Jeg tænker vi alle sammen har læst hvad mr. Roosevelt har sagt nede i Paris i disse dage. Det er
555 igrunden ikke det mindste merkværdig, det han sa. For et par aar siden sa jeg akkurat det samme i Stortinget, om ikke netop med de samme ord kanske. Det blev ikke tat mig rigtig vel op, men naar mr. Roosevelt siger det, saa kanske man vil høre paa det. Han sa: "Vi kan likesaa litt følge en yderligere individualismes som en yderligere socialismes doktriner. Det individuelle initiativ bør saa langt
560 fra lammes, at det tvertom bør stimuleres. Men vi maa erindre, at eftersom samfundet vokser, utvikles og blir mere komplicert, vil vi finde, at hvad det engang var ønskelig at overlate til det private initiativ, under de forandrede forhold fordelagtigere kan utføres av stat eller kommune. Det er hverken mulig eller ønskelig her at optrække faste grænser eller regler. Her maa sund fornuft
565 anvendes." Eller, som jeg ved den nævnte leilighet sa: Hvis jeg kan forretningsmæssig regne mig til, at staten baade fylder samfundsmæssige interesser ved at overta en forretning, og desuten faar et godt overskud, saa bryr jeg mig ikke en døit om enten det heter, det er socialisme eller ikke socialisme; man faar bruke sin sunde sans. Det er jo igrunden det menneskene gjør. Her i
570 Kristiania har jo kommunen gasverk. Det er da socialistisk, det ogsaa vel? Og den har elektricitetsverk ogsaa. Hvad skulde være i veien for at staten la elektriske kraftstationer utover landet? Det ene er ikke mere socialistisk end det andet. Hvis det kan fremme statens, samfundets, den i landet levende

575 menneskehets interesser, gjøre livet lysere og lettere for os alle sammen, hvorfor
skulde man da ikke gjøre det? Ulykken er, at motstanden med hensyn til dette
spørsmål bunder i manglende fremsyn. Og det er ikke noget nyt; det ligger til
det konservatives begrep. Ti den konservative politik mangler fremsyn; det har
den gjort bestandig, og det vil den altid gjøre. Jeg skal nævne noen eksempler. I
580 unionspolitikken, indrømmer ikke høre nu, at de manglet fremsyn der?
Stemmeretten, folkestyrets gjennomførelse med riksretten i sin tid, - den hadde
man jo aldrig faat, hvis ikke høre hadde gjort den voldsomme motstand mot
folkestyrets indførelse. Og saa har jeg brukt at nævne et eksempel som jeg synes
er saa talende, og da et blad her i byen i den anledning har beskyldt mig for at
585 fare med uefterretteligheter, finder jeg at burde dokumentere. Det er
Hovedbanens historie.

Da Hovedbanen blev bygget i sin tid - det er jo nu noget længe siden - blev der
først i 1845 tat resolution for en overdragelse til privat selskap. Det var paa
590 meget trykkende vilkaar, som jeg ikke her behøver at komme nærmere ind paa.
Men det blev ikke noget av med den. Saa blev der nedsat en kommission, og den
foreslog da, at man skulde prøve at bygge for statens regning. Der blev i 1848
forelagt proposition om det. I 1848 hadde man krigen i Danmark, og da fandt
Stortinget at man ikke kunde ta op spørsmålet om at bygge Hovedbanen; det
595 blev utsat. Saa kom der i 1851 ny proposition fra regjeringen. Det var den senere
saa bekjendte statsraad Frederik Stang som var chef for Indredepartementet, og
han foreslog da det som senere blev gennemført ogsaa, at et privat engelsk
selskap skulde fuldføre bygningen. Om det at bygge for statens regning anføres i
propositionen: "Denne commission" - altsaa den kommission som tidligere var
600 nedsat - "afgav i Begyndelsen af Aaret 1848 sin underdanigste Indstilling i
Sagen, der gik ud paa at tilraade Anlæg af en Locomotiv-Jernbane fra
Christiania til Eidsvoldsbakken ved Vormen, og at, da der efter de daværende
Forhold ingen Udsigt var til at faa en saadan anlagt for privat udenlandsk
Regning, den norske Statskasse for egen Regning skulde overtage Anlægget ved
605 Hjælp af et i den Anledning optagendes Statslaan." Da der ingen utsigt var til at
faa et privat selskap, saa foreslog regjeringen at det skulde bygges for statens
regning. Det var ikke fordi regjeringen var av den mening, at det var det bedste
eller det eneste virkelig rimelige. "I Overensstemmelse hermed," heter det i
propositionen, "foranledigede Departementet, efter Overenskomst med den
610 ovennævnte i 1845 nedsatte Commission, at et af dennes Medlemmer,
Amtmand Mönichen, i afvigte Mai Maaned afgik til London for der at anstille
de fornødne Undersøgelser og indlede Underhandlinger angaaende Sagen." -

"Det er den Omstændighed, at man nu har et, som det forekommer

615 Departementet, antageligt Forslag fra private Mænd om væsentlig Deltagelse i Værkets Udførelse, medens et saadant Forslag forrige Gang fattedes, der bevæger Departementet til nu i Underdanighed at tilraade, at dette Forslag vorder forelagt Stortinget til Antagelse."

620 Da saa den sak kom fore i Stortinget, blev der dissens. Der blev nedsat en 15-mands kommission med professor Schweigaard som formand. Jeg skal citere noget av uttalelser fra endel herrer, hvis navn er kjent. Det var Ole Gabriel Ueland, Veseth, Augustinussen og Sæther, - navnlig den første er jo vel bekjendt. Det heter her: "Den" - altsaa aktieselskapet - "vilde efter deres

625 Formening, i Menneskealdre lægge Baand paa vor Frihed, og enten Foretagendet blev lønnende eller ikke, vilde man være lige ilde tjent med denne Maade at faa Sagen udført paa. I første Tilfælde vilde Fortjenesten gaa i Udlændingens Lomme, og i sidste Tilfælde vilde det dog alligevel tilslut være Staten, som kom til at bære Tabet. Den paapegede Udvei formeentes desuden at
630 være baade unational og ydmygende. Staten og Private skal gjøre store Opofrelser; men først efterat Interessentskabet har faaet et klækkeligt Udbytte, kan de vente at faa nogle Krummer. De vilde da heller vælge den anden Udvei, at bygge Banen for norsk Regning."

635 Under debatten, som varte i 3 dage, uttalte bl. a. Valstad, som ogsaa er et gammelt kjendt navn: "Han troede imidlertid ikke at kunne gaa med paa det engelske Forslag, og det hovedsagelig af den Grund, at man derved bandt sig til Engelskmændene paa 100 Aar, hvilket han fandt i flere Henseender høist betænkeligt, og Noget, som vore Efterkommere kunde komme til at bøde
640 haardt for, og som i Tidens Løb kunde bevirke, at det daværende norske folk maatte forbande dette Storting, som havde kunnet gaa hen og lægge saadan Tvang paa Nationen for en saa lang Tid."

Det er noksaa kraftige Ord, og jeg tror, erfaring har vist at Valstad hadde ret.

645 Det er svært længe siden der var delte meninger her i landet om at det var en uheldig kontrakt som da blev gjort. Mænd som Jaabæk og Johan Sverdrup stemte begge for at banen skulde bygges for statens regning, de vilde ikke være med paa at overlate det til et engelsk selskap. Men den anden side vandt, med professor. Schweigaard i spidsen.

650

Jeg retter ikke nogen anke likeoverfor de mænd som fattet den beslutning. Det

ligger i konservatismens natur at de tænker for dagen; dagens utbytte er det vigtigste, de tænker ikke paa fremtiden. Det vil man finde i alle livets forhold.

655

Betegnende for stillingen, ikke mindre end dette, er det vel ogsaa, hvad der samtidig skedde. Der blev nemlig forelagt det samme storting i 1848 en jernbanelov; den eksisterer endnu. Den kommission som jeg nævnte havde fremsat et forslag til en almindelig jernbanelov. Da den blev forelagt i
660 regjeringen, fandt denne at det var ganske overflødig at komme med en almindelig jernbanelov, og den forandret propositionen derhen, at loven kun skulde gives som "Lov om et Jernbaneanlæg fra Kristiania til Øieren og Mjøsen eller Vormen", altsaa kun gjælde dette enkelte anlæg. Og den begrundet dette med, at loven, "saavidt man for Tiden kan bedømme Forholdene, neppe engang
665 har Sandsynlighed for sig om at ville faae nogen Anvendelse udenfor det specielle Tilfælde, hvorom der for Tiden handles." Det var opfatningen dengang. Man trodde ikke det kunde være mulig at bygge andre jernbaner her i landet end Hovedbanen. Maa jeg ikke ha ret i at de herrer manglet fremsyn? Det er saa let at forstaa det nu for alle og enhver. Nu, Stortinget hadde jo bedre
670 forstand da, og det forandret loven igjen, og den lov som vi da fik, har vi endnu.

Nu vil naturligvis mange si som saa: Ja, det var for 50-60 aar siden; da hadde folk ganske andre ideer om disse ting end de har nu; nu vilde det jo være ganske umulig at ræsonnere paa en slik vis. Jeg mener, at det forenede høires, og navnlig
675 høires optræden likeoverfor disse koncessionslove beviser en sørgelig kortsynthet, en sørgelig mangel paa fremsyn, paa syn for hvad landets fremtid kræver. Jeg har ikke nogen tvil om, at naar nogen aar er gaat, saa kommer de efter. Men skulde resultatet av denne bakevje, som vi nu er kommet op i, bli det, at der gjøres forandringer i disse hovedbestemmelser i koncessionslovene, saa er
680 jeg bange for at vort land derved for fremtiden - det er fremtiden jeg tænker paa - kan bli tilføiet et ulivssaar som aldrig kan repareres. Det er efter min mening saa langt fra at koncessionslovene er kommet for tidlig, at de tvertimot er kommet for sent. Vi skulde hat dem for 10 aar siden. Hadde vi været saa heldige at ha hat dem for 10 aar siden, hadde vi reddet uhyre værdier for Norge, for
685 fremtidens Norge.

Jeg har nu git en kort oversigt over disse ting. Jeg er varmt overbevist om, at det spørsmål som her er oppe, er det vigtigste, økonomiske spørsmål, som vi har hat i de sidste 100 aar. Det er beklagelig, at ikke almenheten ialfald
690 gjennomgaaende har den opfatning. Jeg tror, at det skyldes mangel paa

overveielse, selvoverveielse, mangel paa oplysning, og jeg kan ikke tvile paa, at
eftersom diskussionen gaar - og jeg vilde gjerne yde mit bidrag til at denne
diskussion kan gaa, og føres indgaaende - vil den under alle omstændigheter føre
695 til, at de som staar tvilende, vil se tiden an, hvorledes dette vil virke. Jeg er ikke i
tvil om, at dersom man gjør det, saa vil den opfatning seire, at der i de
koncessionslove som nu er vedtat, ligger et grundlag for en utvikling her i
landet, som vi ikke har nogen oversigt over. Vi kan ikke ane det. Vi vet jo endnu
den dag idag ikke hvad elektriciteten er. Vi kan anvende den. Men hvad vore
700 efterkommere om en 2-3 menneskealdre kan anvende den til, se det aner vi
endnu ikke; teknik og videnskap gjør hurtige fremskridt, saa at si til hver eneste
dag. Og vi er jo saa overordentlig heldig situert netop med hensyn til vandfald.
Det er ikke et land i verden som er saa godt situert i den henseende som Norge.
Og at vi er vare med vore nationale rigdomskilder, det er ikke alene vor ret, men
705 det er vor pligt likeoverfor nutiden, og navnlig likeoverfor fremtiden. Vi maa jo
huske paa at de fleste av vore vandfald her ligger saa at si like ved sjøen. Og vi har
naturlige havne, vi behøver ikke at koste millioner paa dem, som man gjør andre
steder. Vi har isfri, let adkomst til den hele verden, fossene er let at utbygge
ogsaa, billigere at utbygge end andetsteds i verden. Det er derfor ikke det
710 mindste at undres over at den utenlandske handelsverdens opmerksomhet er
henvendt paa Norge og gjerne vil anbringe sine penger her. At der er kommet en
stans i disse ting, det anser jeg for heldig; jeg vil bare ønske at der blir en litt
længere stans. Det kunde kanskje medføre at ogsaa den norske almenhet kunde
ta større del i disse anlæg end hittil har været tilfældet. Da faar man kanskje
715 erfaring for, at det er sikre og gode foretagender, som man kan sette sine penger
i. Og da viser erfaring her i landet, at da mangler vi ikke penger. Regelmæssig
lægger man jo ned en 20-30 millioner om aaret i skibe. Kan man det, saa kan der
vel ogsaa nedlægges nogen millioner i andre anlæg. Den utvikling vilde være
meget heldigere for vort land, end om man aar efter aar faar denne utenlandske
720 guldstrøm som rinder ind her. Ti rinder den nu ind i landet, saa kan vi være
forvisset om, at der kommer en dag da den rinder ut igjen, og da mange ganger
større.

Saa vil jeg takke hr. formanden, fordi jeg har faat anledning til at fremholde disse
725 mine betragtninger her idag. Jeg tror, det er hver mands pligt at søke at opgjøre
sig en mening om disse overordentlig vigtige spørsmål. Eftersom enhvers
stilling er, kan han faa større eller mindre indflydelse paa disse spørsmåls
avgjørelse. Og det maa enhver være forvisset om, at efterkommernes dom vil
ikke utebli. Vi dømmer vore forfædre, og med rette, og vore efterkommere vil

ogsaa dømme os, og med samme ret.

Kilde

Statsminister Gunnar Knudsens foredrag om koncessionslovene i Kristiania handelsstands forening. Kristiania 1910: Norges venstreforening.

735

Emner

Foredrag, Hjemfallsrett, Konesjonslovgivning, Venstre

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/koncessionslovene>

740

745

750

755

760

765